

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

10

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר בחוקותי תשע"א

וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימי מעלין עליו כאילו הוא החרבו, והיינו כי אם לא נבנה בית המקדש זה מפני שיש בדור אנשים בעלי מידות רעות, אבל האדם שתיקן את מידותיו אינו אשם בהמשך החורבן, כי הוא מצינו תיקן את חלקו ונבנה חורבה אחת ויש בזה חלק והתקרבות לגאולה, אבל לגאולה השלמה צריכים שכולם יתקנו את מידותיהם.

ועל כל פנים כתוב כי בבית שני היה החורבן עבור שנאת חינוס ומידות רעות, ומפני שמידות רעות זהו חטא שלא מרגישים בו - "לא נתגלה עוונם", לכן גם לא נתגלה קיצם, והקץ הוא נסתר ואינו ידוע מתי יהיה, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צח, א) בעיתה אחישנה, זכו - אחישנה, לא זכו - בעיתה, ועוד אמרו (שם צז, ב) אם אין עושים תשובה אין נגאלים אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירם למוטב.

עלינו לחשוב מה אנחנו צריכים לעשות למעשה, הרי כבר זמן רב מחכים לגאולה, ורוצים להתחזק במידות טובות, כיצד מתחזקים במידות טובות? מה היא הדרך לזה?

הנה אמרו חז"ל בסוף מכות (כג, ב) "שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה וכו' בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו' בא ישעיהו והעמידן על שש וכו' בא מיכה והעמידן על שלוש וכו' חזר ישעיהו והעמידן על שנים וכו' בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה". ופירש"י: שבתחילה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן כו' כדי שיוזכו אם יקיימו י"א מצות הללו, וכן כל שעה דורות של מטה הולכים וממעטים אותם, עכ"ל. והדברים צריכים ביאור, וכי אי אפשר לקיים רק אחת עשרה מצוות, הרי יש מצוות, יציאת תפילין ומוזוה, שופר סוכה ולולב, תלמוד תורה, ויש עוד המון מצוות שאפשר לקיים אותם?

ויתירה מכך צריך ביאור, כי לכשתבונן בדברים שאמר שם דוד המלך נמצא בהם הרבה ענייני מידות טובות ומידת חסידות שאינם מתייג מצוות כלל, "הולך תמים" - זוהי דרגת האמונה של אברהם אבינו [יש מצוה אנוכי השם אלוקיך וגו' אבל דרגת האמונה של אברהם אבינו היא דרגה גבוהה בלב], "ופועל צדק" - זהו אבא חלקיה שהחמיר לעצמו בהנהגת הפועלים, "ודובר אמת בלבב" - זהו רב ספרא שאחרי שגמר בלבו למכור במחיר מסוים לא הסכים לקבל יותר מזה בשום אופן, וכל המעיין בגמרא שם יראה עניינים של מידת חסידות ודרגות של אמונה שאינם מעיקר תרי"ג מצוות, חומרות והידורים בשב ואל תעשה, מידות טובות והנהגות לפני משורת הדין, וצריך ביאור מהו העניין שהעמיד דוד על אחת עשרה דברים הללו.

ונראה כי כוונת דברי הגמרא היא שאף כי בוודאי אפשר לקיים כל תרי"ג מצוות וחייבים לקיים את כל התורה כולה, בכל זאת יש דרגות שונות בקיום המצוות בשלמות, ודוד המלך בא לומר כיצד אפשר להגיע לדרגה שיהיו כל המצוות בשלמות לשם שמים בלא נגיעות, ואמר כי אחת עשרה דברים אלו של ענייני מידות טובות שבין אדם לחברו, הן הן היסוד לקיום כל המצוות בשלמות, כי המידות הטובות הם תנאי והקדמה לכל התורה כולה, וכמו שכתב רבי חיים ויטאל שאדם שאינו בשלמות המידות חסר לו בשלמות כל תרי"ג מצוות, כי המידות הרעות הם פגם בנפש והרי זה פוגם בשלמות כל המצוות, לכן העמיד דוד את החיזוק על הדברים האלה שהם ענייני מידות טובות, שבהם אפשר לזכות לשלמות בקיום כל התורה, וכתוב שם בגמרא "עושה אלה לא יימוט לעולם - אפילו אחת מאלה", כי חיזוק באחד מן הדברים האלה יביא לחיזוק בכל שאר המצוות.

והמשיכה הגמרא שם "בא ישעיהו והעמידן על שש", מפני שראה כי אחת עשרה הדברים מתאימים רק לדורו של דוד, אבל בדורו הוא שהדור חלש ברוחו, קשה מאד להתחיל מכל אותם אחת עשרה דברים, וצריכים הכנה מוקדמת על ידי חיזוק בשישה דברים. "בא מיכה והעמידן על שלוש", שגם הוא ראה שהייתה ירידה, ולכן העמיד את תחילת החיזוק רק על שלושה דברים. "חזר ישעיהו והעמידן על שתיים" - הם שתי דברים משפט וצדקה כמו שמובא בגמרא שם, משפט זהו בין אדם לחברו, וחסד הוא לתת מעצמו לאחרים.

ויש להזכיר בעניין זה מה שראיתי היום בספר חובת הלבבות שביאר כי אף שצריך אדם להיות ותרן ועניו, זהו במה שנוגע לעצמו שצריך לוותר ולתת משלו לאחרים, אבל אינו יכול לבוא בתביעה כלפי אחרים שיוותרו ביניהם ולא יעשו משפט, ואם פגע איש ברעהו ועשה לו עוולה צריך לנהוג בהם במידת

בפרשת בחוקותי מוזכרים דברי תוכחה וקללה, ויש בה גם הבטחות רבות של דברים טובים שהם ממש ניסים ברוחניות וגם בגשמיות, והרבה מן הניסים וההבטחות המוזכרים בפרשה לא זכינו עדיין לקיומם מעולם, וכתב הרמב"ן שקיומם של כל ההבטחות האלה יהיה בזמן הגאולה העתידה, שאז יהיה "אם בחוקותי תלכו" בשלמות ומלאה הארץ דעה את השם, ויהיו ישראל ראויים לכל אותם ההבטחות, וכגון מה שפירש"י על הפסוק (כו, יב) "והתהלכתי בתוכם" - אטייל עימכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני", יזכו לזה רק בימות המשיח שאז יתקיים אם בחוקותי תלכו בשלמות כמו שצריך להיות.

והנה יש תוכחות בפרשת בחוקותי ויש תוכחות בפרשת כי תבוא, ופירש הרמב"ן (ויקרא כו, טז) ששתי הפרשיות מדברות על שתי תקופות שונות בעם ישראל, כי בפרשת בחוקותי מוזכר הרבה החטא של עבודה זרה, כמו שכתב (ויקרא כו, ט) "ונתתי את פריכם על פגרי גלולכם", והרי זה הולך על תקופת בית ראשון שעבדו הרבה עבודה זרה, וכמו שאמרו (יומא ט, ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלושה דברים שהיו בו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.

ואילו התוכחות של פרשת כי תבוא הולכות על תקופת חורבן בית שני, שאז כבר ביטלוהו ליצרא דעבודה זרה ועיקר החטא לא היה בדברים מפורשים וגלויים כעבודה זרה, וכמו שאמרו שם ביומא "ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קיצם אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם", וכתוב שם בגמרא שבזמן חורבן בית שני היו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, והסיבה לחורבן היא מפני שהייתה בהם שנאת חינוס, ולכך בפרשת כי תבוא לא הוזכר העניין של עבודה זרה, כי בבית שני עיקר החטא היה בעניינים של מידות רעות שאדם אינו מרגיש בהם, וכפי שידוע כי אדם שהוא בעל מידות רעות אינו מרגיש את מידותיו הרעות.

ויש גם להיפך שאדם בעל מידות טובות אינו מרגיש את מידותיו הטובות, וכמו שאמרתי השבוע לאחד שבא אלי והתאונן שהוא צריך חיזוק בכיבוד אב ואם ובכבוד אשתו, ואמרתי לו שאם הוא מרגיש חיסרון בעצמו זה סימן מובהק שהוא בעל מידות טובות, כי אם אכפת לו על מצבו במידות טובות זה סימן טוב מאד.

ובכל זאת שאלתי אותו שיפרש לי מדוע הוא חושב שאינו יוצא ידי חובתו בזה, וכשנכנסו בשיחה יצא כי בכיבוד אב ואם אפשר לומר שאין להורים טענות עליו, אבל לאשתו יש טענות עליו, כי ברוך השם הם חיים בשלום ואין שם כעס או שנאה חלילה, אבל יש לה ביקורת עליו, כי הוא אדם שעוסק בצרכי ציבור באמונה, ועושה הרבה דברים טובים מתוך אהבת חסד לשם שמים, ומחמת זה הוא טרוד בהרבה עבודות, וכל היום הוא לא נמצא לבית ואשתו מחכה לשעות הערב שתוכל לדבר עימו כמה מילים, הזמן היחיד שיש להם לדבר ביחד זה בארוחת הערב, אבל הוא צריך להתקשר בטלפון בעניינים דחופים.

וסיפרתי לו מעשה שהיה עם הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל [נמצאים כאן אברכים ובחורים וזה נוגע גם לבחורים כשיגיע זמנם] שפעם אחת בא לביתו אדם חשוב לבקרו והוא לא היה בביתו, והציעה הרבנית לאותו אדם שימתין עד שיחזור בעלה הרב, והסכים וחיכה, וכשחזר הרב אברמסקי אמר לאותו אדם שימתין עוד מעט, כי קודם הוא צריך לדבר עם הרבנית ולספר לה מה שעשה במשך כל הזמן מהרגע שיצא מהבית עד שחזר עכשיו, לשתף אותה בכל העניינים שלו, ורק אחרי שגמר לספר לה, עכשיו יש לו זמן בשביל האורח החשוב, כך היא הנהגת אדם גדול! ואמרתי לזה שבא אלי שגם הוא יכול לעשות ככה. והרגיש את עצמו שצריך תיקון בזה, מפני שהוא בעל חסד ויש לו מידות טובות מאד.

מי שיש לו מידות טובות מצינו את חטא החורבן של שנאת חינוס, ולא הוא המעכב את הגאולה אלא אחרים שיש להם מידות רעות, וכמו שמצינו בגמרא (ברכות ו, ב) כי המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, וצריך ביאור מה השייכות בין שמחת חתן וכלה לבניין חורבות ירושלים, ויש לפרש [כפי המבואר בראשונים שמפרשים דברי אגדה בדרת משל] כי עניין שמחת חתן וכלה הוא מידות טובות, וכמו שכתוב ברמב"ם (הלכות אבל יד, א) שמקיימים בזה מצות ואהבת לרעך כמוך, והיינו כשבא בכוונה לשמח את החתן והכלה, לא לשמח את עצמו, והרי במידות טובות אלו הוא מתקן את חטא החורבן.

לכן המשמח חתן וכלה נחשב כאילו בנה חורבה אחת מחורבות ירושלים, כי על ידו יש חורבה אחת בנויה כבר ואין לו חלק בהמשך חורבן בית המקדש,

המשפט, ולא ידרוש מן הנפגע "לוותר" משלו אלא יעשה עימו משפט ודין צדק, והחיוב לוותר הוא רק מעצמו לאחרים, וגם זה נכלל בדברי ישעיהו משפט וצדקה, לתת צדקה ולוותר משלו, אך לנהוג עם אחרים כפי הדין והמשפט.

"בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה", הנה זה צריך ביאור לכאורה, וכי עד זמנו של חבקוק לא הייתה אמונה? אבל הפירוש בזה כי עד אותו הזמן הייתה האמונה חזקה מאד, ואמנם היו דרגות שונות של אמונה על אברהם אבינו שהיה ראש המאמינים, אבל לא היו צריכים להתחיל מחיזוק האמונה והיה אפשר להתחיל מיד בחיזוק המידות שבין אדם לחברו, אבל חבקוק שראה כי בדורו האמונה נחלשה, וכשהאמונה חלשה לא שייך כלל מידות טובות, כי היצר הרע מפתה נגד המידות הטובות, לכן העמיד חבקוק את תחילת החיזוק על האמונה שהיא היסוד לכל, כי האמונה נותנת פחד ויראת שמים, יראה וגם אהבה, ועל ידי זה זוכים למידות הטובות.

ולכאורה יש להעיר מדוע לא הוזכר בגמרא שם תלמוד תורה, והרי בלא תורה לא שייך כלל להתחזק במידות הטובות, ונראה כי זה היה פשוט בכל הדורות שצריכים תורה, כי התורה היא התבלין היחיד נגד היצר הרע, וכמו שכתב המסילת ישרים פ"ה: "פשוט הוא שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להינצל וזלתי אינו אלא טועה", עכ"ד.

גם לימוד מוסר לא יועיל לאדם שאינו לומד תורה, כי היצר הרע חזק יותר מכל המוסר שלמד, ואמנם גם לימוד המוסר הוא תורה ואינו ביטול תורה, אך צריך להתחזק עם זה בהתמדת התורה, שבזמן שאינו לומד מוסר ילמד גמרא, ואם אינו לומד גמרא ילמד מוסר, כל דברי התורה, מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות, הרי הם תבלין המועיל נגד היצר הרע.

וצריך לדעת כי אם מסיחים את הדעת רגע אחד מן התורה, אזי תיכף היצר הרע מתגבר ושולט, וכמו שאמרו (ספרי דברים יא, כב) אם תעזבני יום יומיים אעזבך, כי היצר הרע אינו מפסיק אף רגע, והוא עובד כל הזמן ואינו מתייאש, וכמו שהאריך בזה בחובת הלבבות שאפילו אם אדם מנצח את היצר אלף פעמים, עדיין מחכה היצר הרע להזדמנות שיוכל לפתות אותו, ועל ידי התורה מחלישים את כוח היצר.

בכל ספרי המוסר יש דרכים כיצד להתחזק במידות טובות, מה הם הדרכים לקניין המידות הטובות ומה הם המפסידים, וידוע מה שכתב הגרי"ס (אור ישראל מכתב י"ד) כי לא יועיל לאדם שיתפלל על שינוי טבע המידות בלא שיטפל בדרך טבעית בזה על ידי לימוד המוסר, כי בלא הלימוד המוסרי הרי הוא דומה למבקש לראות בלא עיניים ולשמוע בלא אוזניים, אך יכול להיות שעל ידי התפילה יקבל הבנה כיצד ללמוד מוסר, וכמו שאנו מבקשים "השיבנו אבינו לתורתך" שזוכה לאתערותא דלעילא וסיוע מן השמים להתחזק בזה.

וכמו שסיפרנו פעם מה שאמר מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל דוגמא לדבר, כיצד היא אתערותא דלעילא, לפעמים אדם נמצא במקום אחד ומחכה בחדר ההמתנה, ויש שם ספרים שאפשר לעיין בהם, וכיון שאין לו מה לעשות הוא פותח ומעיין בספרים, ופתח ספר מוסר שיש בו דברי חיזוק, ומן השמים נפתח לו בדיוק בעמוד שיש בו מאמר המחזק אותו, ואם היה נפתח לו בעמוד אחר לא היה מתחזק, רק מאותו המאמר שהשפיע עליו לפי טבעו, וזוהי אתערותא דלעילא שסייעהו מן השמים ונתנו לו את הדבר שישפיע עליו ויעורר אותו.

אבל אין אנו יכולים לחכות לאתערותא דלעילא, כי צריכים זכויות מיוחדות לזה, ועלינו לפתוח תחילה פתח כחודו של מחט, שזהו דבר שאדם יכול, ואם הוא עושה מציוד את כל מה שהוא יכול, אזי מן השמים פותחים לו פתח גדול יותר, כמו שאמרו (שיר השירים רבה ה, ב) פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות וכנסות בו. אבל אם אינו עושה את כל מה שהוא יכול, אזי אם תעזבני יום יומיים אעזבך. אדם צריך לאכול ולישון ולנוח ולשמוח [והם כל צרכי הגוף המופיעים בספר החינוך מצוה תפ"ח] אבל יחד עם זה לעשות כל מה שהוא יכול, ולנצל כל רגע פנוי לעשות את מה שצריך לעשות, ועל ידי זה זוכים לסייעתא דשמיא.

נמצא כי למעשה החיזוק הוא על ידי תורה ואמונה וספרי המוסר, וספרי המוסר כוללים את הכל, תורה אמונה ומידות טובות, וכל אחד מקבל תועלת ממה שמתאים לו לפי טבעו, בפרט עכשיו בעמדתו בימי הספירה שהם זמן המסוגל להכנה לתורה, ודאי שכל מי שיעשה איזה השתדלות יזכה לסייעתא דשמיא להצלחה.



נסיעה למירון ב"ג בעומר

נאמר בשיעור היומי לבני הישיבה - ל"ג בעומר תש"ע

המסילת ישרים כתב בהקדמה לספרו כי כל דבריו פשוטים הם, על ידי התבוננות זה פשוט, אבל לא כולם חושבים על זה. וכתב בפרק ג' כי הרוצה לפקח על מעשיו, צריך שתהיה לו ביקורת עליהם, "לראות מה יש במהרה למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו", אדם צריך לדעת את מעשיו הטובים כמה חשובים הם, שזה ייתן לו כוח ומרץ להמשיך הלאה, ואת מעשיו הרעים כמה גרועים הם, כדי שיפסיק לעשותם. והנה המסילת

והדבקות בתורה חשובה אף יותר מיום כיפור, ויום כיפור עצמו זה זמן ששייך דבקות בתורה, והתורה ביום כיפור היא יותר מכל השנה, כמו שראינו בשיבה אצל מרן הגרא"מ שך והגרי"ש רוזובסקי זצ"ל שעסקו בדברי תורה, וכשהגיעו לפיוטים שמותר להפסיק בדיבור, החזיק הרב שך בידו גמרא עם רמב"ם, והיה מדבר בלימוד עם רבי שמואל, לא היה היסח הדעת מאימת הדין, אבל יחד עם זה לא פסקו מהדבקות בתורה, כי תורה היא יותר מהכל.

וידוע כי בדרך כלל ההתלהבות וההתעלות שיש ביום כיפור ועשרת ימי תשובה, אינה נמשכת לאורך זמן, וכעבור תקופה שוב צריכים להתחזק מחדש, ומכל מקום צריכים ליום כיפור כדי שלא תימשך הירידה ויהיה גרוע יותר, ועבודה קשה היא להמשיך הלאה את החיזוק וההתעלות, מי שהוא בר דעת ממשיך כל השנה עם סדרים קבועים של תורה ותפילה ומעשים טובים, והדרגה שקיבל ביום כיפור נמשכת כל השנה, אף על פי שאין זה ניכר עליו בחיצוניות, כי האדם רואה רק לעיניים, אבל ההתעלות קיימת בפנימיות ונמשכת ללא הפסקה.

לכן אפילו מי שמרגיש התעלות בנסיעה למירון כמו ביום כיפור, הרי זו התעלות זמנית שאינה נמשכת לאורך זמן, והאדם הנ"ל שסיפר לי על עצמו שנוסע למירון זהו אדם יציב שנשאר עם הרגשת ה"יום כיפור" גם אחרי ל"ג בעומר, בשבילו זה דבר טוב כי המצב הזה יישאר אצלו, אבל אצל אחרים זה יעבור יותר מהר מיום כיפור... ואם כן מה הרווח?

עלינו לדעת כי הדבקות בתורה נותנת התעלות שלא מרגישים ולא רואים אותה, אבל זה מצב שנשאר קיים, והפנימיות מתחזקת ומשתפרת על ידי התורה, זוהי התעלות כזאת שאין מרגישים בה כלל, כמו אדם בריא שאינו מרגיש את בריאותו, כך לא מרגישים את ההתעלות, אלא מתעלים ומרגישים הרגשה נורמאלית, זהו מצב יציב. והנשארים בסדרי הלימוד בישיבה, צריכים לדעת את הטוב שעשו, שהם נמצאים במצב תמידי, מצב איתן וחזק, ויש להם יסוד חזק להצלחה.

לעילוי נשמת

מרת **שושנה חשאי** ע"ה

בת הר"ר **אהרן סמין** ז"ל

נלב"ע י"ד ניסן תשע"א

ת. נ. צ. ב. ה.